

Pregledni znanstveni članek (1.02)
Bogoslovni vestnik 74 (2014) 3, 449—460
 UDK: 272-732.3-45
 Besedilo prejeto: 8/2014; sprejeto: 9/2014

Igor Bahovec

Izzivi vaticanskega pripravljalnega dokumenta sinode o družini: o pogledih na družino in o dinamiki sinodalnega dela

Povzetek: Prispevek kritično presoja prvi del sinode o družini in evangelizaciji. Družbene spremembe zadnjih desetletij, ki se kažejo tudi v krizi vere in v krizi družine, pozivajo k ponovni duhovni refleksiji krščanstva glede družine in (pastoralnega) dela zanjo in z njo. V prispevku se osredotočamo na štiri vidike sinode: na izzive vaticanskega pripravljalnega dokumenta in na odgovore nanj, na dinamiko sinodalnega dela in na nekatere vidike papeževih pogledov na družino, denimo na vlogo treh generacij, in na kulturo bližine in bratstvo. Zdi se, da papež s sinodo skuša spodbuditi vzajemno poslušanje celotne Cerkve, duhovnikov in laikov, in skupno iskanje poti naprej.

Ključne besede: družina, sinoda, papež Frančišek, kultura bližine, družbena analiza, refleksivnost

Abstract: **Challenges of Vatican Preparatory Document of the Synod of Bishops on the Family: on the Views about the Family and the Work Dynamics of the Synod**

The paper presents a critical assessment of the first part of the Synod of Bishops on the family and evangelization. The social changes of recent decades, which are also reflected in a crisis of faith and a family crisis, are calling for a renewed spiritual reflection of Christianity concerning the family and the pastoral care for the family and with it. In this paper, we focus on four aspects of the Synod: the challenges of the Vatican Preparatory Document and the responses to them, the work dynamics of the Synod as well as some aspects of Pope Francis' views on family such as the role of three generations, the culture of nearness and brotherhood. The Pope seems to try to promote the attitude that at the Synod the whole Church, clergy and laity, will listen to each other and then jointly search for ways forward.

Keywords: family, Synod, Pope Francis, culture of nearness, social analysis, reflexivity

1. Uvod

Ko je jeseni 2013 papež napovedal dvoletno sinodalno delo o družini z naslovom *Pastoralni izzivi družine v kontekstu evangelizacije*, je to vzbudilo veliko zanimanja in precej presenečenja. Presenečenje je bilo že to, da je papež sinodalno delo zasnoval kot daljši proces, ki traja več kakor dve leti in vključuje dve sinodalni zasedanji (leta 2014 izredno in leta 2015 redno sinodo). Še bolj pa je presenetil prvi pripravljalni dokument, to je vprašalnik, ki je temo družine odprl zelo široko, vključujoč praktično vse različne vsebine in situacije družine, skupaj s temami, ki se jim pogosto ne namenja večje pozornosti ali se o njih govori z veliko zadržka. K spraševanju so bile pozvane vse škofovske konference, pri tem pa je bila izražena posebna želja, da bi se z anketo obrnili na različne ljudi, ki so z družinskim življenjem povezani – a ne le na strokovnjake, pastoralne praktike in duhovnike, ampak v prvi vrsti na laike tako iz »uspevajočih« družin kakor iz družin, ki jim ni več možno živeti skupaj ali pa družine formalno niso niti oblikovali. Drugače rečeno, poziv k sinodi je vključeval obširno zasnovano družboslovno raziskavo družine, ki jo gre razumeti kot del celotnega procesa sinode. Raziskava pomaga, da se naredi globlja teološko-duhovna refleksija družine v krščanstvu, da se upošteva stvarni pogled na stanje, trende in pričakovanja, na bolečine, upanja in hrepenenja, zlasti z vidikov, ki povezujejo družinsko življenje in evangelizacijo.

Naš prispevek se osredotoča na refleksijo sporočila prvega dela priprave na sinodo. Skušali bomo predstaviti cilje sinode in analizirati dinamiko sinode, kakor se kaže v vatikanskem pripravljalnem dokumentu in v vprašalniku, poslanem vsem škofovskim konferencam in mnogim drugim v okviru katoliške Cerkve (Synod of Bishops 2013). Vključili bomo nekaj vidikov, ki celoviteje osvetlijo temo, kakor so nekateri poudarki odgovornih za sinodo, nekaj točk papeževega pogleda na družino in poskus opredelitve ključnih korakov dinamike sinodalnega procesa.

2. Pozivi pripravljalnega dokumenta izredne sinode *Pastoralni izzivi družini v kontekstu evangelizacije in shema vprašalnika*

Vatikan je pripravljalni dokument na sinodo predstavil v začetku novembra 2013.¹ Dokument ima tri dele. V kratkem prvem delu poveže družino in evangelizacijo in pri tem izhaja iz razumevanja družine kot »osnovne in žive celice družbe in cerkvene skupnosti«,² to je celice, ki je temeljna in nujna za življenje družbe in Cerkve. Ta del vključuje kratko analizo stanja družine in pogledov nanjo. Kljub kratkosti pa skuša temo zajeti celovito in predstavi kulturne, družbene in medosebne vidike stanja družine in pogledov na družino. Dejstva, njihove interpretacije in mnoge so-

¹ Navajamo svoj lastni prevod uradnega angleškega teksta, ki ga na nekaj mestih primerjalno uskladimo z nemškimi in z italijanskimi tekstom (Synod of Bishops 2013). S temi jeziki smo uskladili tudi slovenski prevod tretjega dela dokumenta, ki je bil dostopen na e-strani SŠK.

² V nekaterih jeziki je poudarek na življenjski sili družine še bolj jasen in očiten kakor v slovenščini: italijanski »*nucleo vitale*«, nemški »*lebensnotwendige Keimzelle*«, v precejšnji meri tudi angleški »*the vital building-block*«.

dobne teoretske perspektive pogosto niso naklonjeni družini, včasih pa neposredno nasprotujejo pristno krščanskemu pogledu na družino. Med pozornostmi omenimo mnoge nove družinske situacije in »relativistični pluralizem v koncepciji družine«; to skupaj z drugimi dejavniki prispeva k temu, da se vera loči od kulture in se tudi »znotraj Cerkve kažejo znaki zmanjšanja ali celo popolne zavrnitve vere v zakramentalnost poroke in očiščujočo moč zakramenta sprave«. Vseeno pa po mnenju avtorjev pripravljalnega dokumenta »obstajajo velika pričakovanja« glede pastoralnih odločitev o družini. Sinodalna refleksija je »dolžan izraz ljubezni« do ljudi, ki so jim zaupani – vseh ljudi, ki so z družino povezani, to je tako družin, ki »uspevajo«, kakor vseh tistih ljudi, ki imajo težke, boleče in drugače težavne situacije: zapuščeni otroci, osamljeni, ostareli, ljudje z zelo negativno izkušnjo iz svoje lastne (izvirne) družine, samski, ki bi se radi poročili, pa ne najdejo partnerja itd.

Drugi del dokumenta vsebuje daljši pregledni prikaz krščanskega razumevanja družine, kakor izhaja iz Svetega pisma, iz tradicije Cerkve, iz cerkvenih dokumentov ipd. Na tem mestu omenimo le par točk, ki so pomembne za razumevanje tretjega dela, vprašalnika. Ključni vidik zakonskega in družinskega življenja Sveto pismo odpre že takoj na začetku. Bog je človeka ustvaril kot moža in ženo, pri tem pa je bistveno, da nista bila ustvarjena ločeno drug od drugega (kot dva posameznika), temveč z vezjo povezanosti. Človek je ustvarjen po podobi Boga, ki je skupnost treh oseb: »Bog je ljubezen in v sebi živi misterij osebne ljubeče skupnosti/občestva.« (*Familiaris consortio*, tč. 11) Človek kot ustvarjeno bitje je – kolikor živi svojo bogopodobnost ali po njej vsaj malo hrepeni – bitje odnosa in skupnosti. Človek ni monadični posameznik, temveč oseba, bitje odnosov in pripadanja skupnosti, bitje presežnosti (Bahovec 2005, 76–101; 179–88; 2013). Družina pa je temeljna skupnost medčloveške povezanosti, ki je bila vse od začetkov krščanstva razumljena kot »domača cerkev«. Vez med družino in cerkvenostjo je bistvena za razumevanje obeh, družine in Cerkve.

Med osrednjimi nameni življenja v družini je po dokumentu zelo pomembno, da si člani družine drug drugemu omogočajo in se spodbujajo živeti »avtentično dostojanstvo« oseb. To je možno le, če je družina vsaj do neke mere območje pristne osebne ljubeče skupnosti. Življenje družine je celota, ki vključuje paleto življenjskih situacij, v katerih se kaže vse od veselja do bolečine in žrtvovanja – in nič ni izvzeto: zakon in družina nista idealistični projekt, ampak življenjska skupnost, ki ji pravi pomen daje edino ljubezen.

V tem duhu je razumeti tudi institucijo zakonske zveze. Dokument poudarja, da njene utemeljitve ne gre iskati v družbenih normah ali zunanji prisili, avtoriteti, ampak v odnosu med zakoncema: bistvo zakonske zveze izvira iz notranje zahteve ljubezni med možem in ženo, da se njuna zveza javno prizna kot enkratna in izključujoča. Po drugi strani sta zakonska zveza in družinsko življenje doživela posebno priznanje v Novi zavezi: Jezus se je utelesil v Mariji, živel in odraščal pa je v nazareški družini. V Kani je s prvim čudežem potrdil pomembnost poročnega praznovanja, pozneje je ločitev moža in žene pripisal človeški trdosrčnosti in grehu (v teh besedah lahko preberemo tudi človeško nezmožnost, živeti pristno medsebojno ljubezen, kakor je v prvotnem načrtu), ob mnogih dogodkih in prilikah pa je pokazal na različne vsebine družinskega življenja.

V sklepnem poglavju dokument povzema poudarke o družini sedanjega papeža Frančiška v *Lumen fidei* (2013a, tč. 50–3), v katerih je papež pokazal mnoge vzajemne vezi med življenjem iz vere in pristnim zakonskim in družinskim življenjem. Oboje izhaja iz poklicanosti v ljubezni in se izpolni le do mere, do katere se v življenju udejanja polnost ljubezenskega odnosa.

Čeprav dokument iz Stare zaveze posebej omenja le Visoko pesem, se nam zdi pomembno, ogledati si še nekaj drugih vidikov družinskega življenja v Stari zavezi, ki imajo veliko povedati sodobnemu času. Pomislimo na posebno sporočilo, ki ga glede zakona in družine izražajo naslednje situacije: med starozaveznimi osebami, ki jih navaja rodovnik Jezusa Kristusa, mnogi niso živeli prav zelo moralno neoporečnega zakonskega/družinskega življenja, vendar se je odrešenje zgodilo v tem kontekstu, posebno pomenljivo je: vloga v rodovniku omenjenih žena; vloga neplodnih parov (od Abrahama in Sare do Zaharija in Ane: njihovi otroci pokažejo, da niso sad telesnega poželenja ali hotene volje ljudi, ampak poseg Boga, ki je gospodar življenja); vprašanje odnosov med brati (denimo vprašanje odnosa med Izakom in Ezavom, med Jožefom in njegovimi brati); otroci, ki gredo svojo pot; kulturna zavezanost družine; vpliv treh in več generacij ipd.

V zgodovini Izraela je z družinskim življenjem včasih povezano človekovo najgloblje dobro, včasih njeno nasprotje, drama, nezvestoba, polom, zlo. Življenje je polno nasprotij, nekatera so izključujoča, nekatera pa ne. Kakor poudarja duhovnik teolog in sociolog religije, pisec duhovnih knjig in letošnji Templetonov nagrajenec, Tomaš Halik, je Sveto pismo polno antinomij, protislovij.³ Tudi povsem na prelomu med staro in novo zavezo nastopajo mnoge različne družinske situacije: na eni strani so, denimo, Joahim in Ana, prerokinja vdova Ana, Marija, ki obišče nosečo Elizabeto (in Elizabeta: ko Janez prepozna Jezusa v materinem telesu, izpove eno najlepših hvalnic), apostol Andrej, ki pokaže resnično bratstvo (ko takoj teče povedat bratu, da so našli odrešenika), na drugi strani je pomor nedolžnih otrok, prerok Janez Krstnik izgubi življenje zaradi kritike nesprejemljive zveze Heroda in Herodiade (čeprav je Herod Janeza ščitil in »rad poslušal«; Mr 6,20). Potem je tu Jožef, »pravični mož«, ki je bil nad dogajanjem zbeگان in je šele prek prikazovanj v sanjah prepoznal svojo vlogo glede odnosa z Marijo in z Jezusom in kako ravnati v reševanju različnih neugodnih situacij svete Družine.

Ti trije tipični načini delovanja, mišljenja in čutenja niso omejeni le na ta zgodovinska obdobja. Najdemo jih v življenju družine vsakega in tudi sedanjega časa. Kažejo vso globino veselja in drame družinskih vezi, pa tudi potrebo, zlasti pa zavedanje, da nekaterih situacij ni mogoče rešiti brez izrecnega božjega posega. Pripravljalni dokument priznava potrebo, da Cerkev ponovno premisli temo družine, jo poskusi dobro reflektirati, pri tem pa prizna dejansko situacijo in odpre resnično odrešujočo perspektivo življenja družin.

³ Halik (2008, 41), ki je bil tudi svetovalec kardinala Tomaška, poudarja, da so »sodobne biblijske raziskave potrdile /.../, da pismo ne vsebuje nikakršnega enostavnega, neprotislovnega sistema verskih nauk«. Sklicujoč se na Origena, meni, da protislovja v Bibliji lahko razumemo kot »božji nagib, naj Knjige knjig ne beremo površno in dobesedno«, ampak kot »spodbudo, ki nas sili k iskanju globljih ravni smisla«.

Tretji del dokumenta je vprašalnik, ki ga je treba izrecno razumeti v kontekstu zgoraj zapisanega. Vsebuje devetintrideset vprašanj, ki pokrivajo osem vsebinskih sklopov. Vsebinska področja so: 1) učenje o družini v Svetem pismu in v cerkvenem učenju (razširjenost, poznavanje in (ne)sprejemanje), 2) zakonska zveza glede na naravni zakon, 3) pastoralna skrb družini v evangelizaciji, 4) pastoralna skrb družinam v težavnih zakonskih situacijah, 5) o zvezah oseb istega spola, 6) vzgoja otrok v (zakonsko) neurejenih zakonih, 7) odprtost poročenih parov do življenja, 8) odnos med družino in osebo. Deveti sklop odprto spodbuja k izražanju tudi drugih izzivov in predlogov. V skoraj vseh sklopih je od štiri do šest vprašanj. Prva vprašanja imajo večinoma poudarek na razumevanju stanja, zadnja pa zadevajo (pastoralne) predloge, kaj narediti. V večini vsebinskih sklopov je izrecno prepoznaven cilj vprašalnika: ni pomembno le golo spoznanje resnice stanja, ampak pastoralna skrb, kako posredovati evangeljsko sporočilo v vsako situacijo – tudi na področja, kjer marsikje ni dovolj pozornosti. Tako je, denimo, večkrat jasno izražena skrb, kako posredovati vero otrokom v vsaki obliki zvez. Drugače rečeno, vprašalnik se resno ukvarja z evangelizacijo in ne z golo raziskavo stanja, mnenj in pogledov. Vendar ker vprašalnik vključuje veliko elementov sociološke raziskave, je očitno, da ima tudi ta način pomemben delež v sinodalnem procesu.

Nekatera vprašanja zahtevajo odprto odgovarjanje, na nekatera pa se pomemben del odgovora lahko pridobi z anketnim spraševanjem širše populacije. V nadaljevanju se bomo osredotočili na nekatere vidike vprašalnika, ki, upamo, skupaj ponujajo dokaj povezan in celovit vstop v dinamiko sinodalnega dela.

2.1 Nekateri značilni odzivi na pripravljalni dokument

Po objavi pripravljalnega dokumenta so se zlasti glede tretjega dela, vprašalnika, med različnimi kristjani (od škofovskih konferenc in strokovnjakov do laikov v najrazličnejših življenjskih okoliščinah) pokazali različni odzivi. Zanimivo, da so različne škofovske konference reagirale zelo različno. Nekatere so pripravile anketni vprašalnik in izpolnjevanje odprle praktično vsem ljudem, ki bi želeli odgovoriti, druge so izbrale drugačno pot in vprašale le omejen krog ljudi. Ker je to prva sinoda, ki je uporabila takšen pristop, je različnost razumljiva; različnost kaže na veliko pisanost življenja posameznih lokalnih Cerkva. Vendar pa to ne odvezuje od premisleka, kaj so odgovorni za sinodo želel izpostaviti (ne glede na to, koliko so jih potem posamezni krogi upoštevali).

Par dni po objavi dokumenta je o dinamiki vprašalnika povedal nekaj besed tajnik sinode, kardinal (tedaj še nadškof) Lorenzo Baldisseri (Tornielli 2013). Novost v sinodalnem procesu je, da se v prvem koraku o preizkušanju teme povpraša širok krog ljudi, da se tema vsebinsko odpre v vsej širini in da se prislunne različnim kulturam in izkušnjam različnih krščanskih Cerkva. Posebej je omenil tudi pravoslavno prakso, ki da jo bo sinoda upoštevala, in upanje, da bo sinodalnemu procesu pomagala. Glede vprašalnika pa je poudaril, da »ne gre niti za anketno raziskavo, kot se danes to razume, niti za referendum«. Ideja vprašalnika izhaja iz težnje, da se neposredno od ljudi pridobijo osebne in skupne izkušnje. Anketni podatki, refleksije in zbrani pogledi na družino in na zakon bodo škofom pomaga-

li, da »bodo dobili jasno podobo situacije«. Vprašalnik pa je »veliko več kot gola sociološka študija. Je tudi cerkvena in duhovna refleksija ...«

Po njegovih besedah je treba »narediti vse, da se spoštuje resnost konzultacije, in to predvsem tako, da se na vsebino vprašanj pogleda brez zamikov (da se, npr., nekatera vprašanja prezrejo, op. I. B.), celovito in v odkritosti, iskrenosti«. Priporočeno je bilo, da škofje vprašalnika ne spreminjajo, če pa želijo vprašalnik prilagoditi situaciji v njihovi škofiji, »morajo to narediti tako, da vedno spoštujejo vsebino vprašanj«. Pomembno je, da se ne naredi redukcija vsebin, ki so v vprašalniku. Denimo: sinodi ni ključno le vprašanje obhajila za ločene in za ponovno poročene – to je resda eno pomembnih vprašanj, a posebej se je treba zavedati, da sinoda želi obravnavati vse teme, ki so v vprašalniku. To se je potrdilo tudi v pripravljalnem dokumentu *Instrumentum Laboris*, saj je v njem poglobljena prav vsaka tema vprašalnika (Synod of Bishops 2014), stvarnost pa je predstavljena zelo realistično.

Podobno menijo mnogi drugi. Namen sinode, tako posebni tajnik sinode nadškof Bruno Forte, ni »razprava o doktrinarnih vprašanih pač pa priložnost, da Cerkev posluša probleme in pričakovanja tako mnogih sodobnih družin«, prilagodi pastoralne pristope, pri tem pa sledi trem papeževim poudarkom: »pozornost, odprta dobrodošlica, milost« (Galeazzi 2013). Pri tem poudarja: »Evangelizacija mora biti prvi fokus, ker Cerkev ne obstaja sama zase, temveč za slavljenje Boga in odrešenje človeštva, kateremu je nujno prinesiti veselje evangelija/Svetega pisma.«

Kardinal Kasper, ki ga je papež povabil, da pripravi uvodno predavanje ob začetku izrednega konzistorija na temo družine februarja 2014, je pozval k odprtemu pogovoru o družini v sodobnem času (Vatican Radio 2014). Pri tem je v navezavi na besede kardinala Newmana – o veri je treba vprašati ljudi, ki verujejo (ne glede na stan), ne pa samo ljudi, ki vero strokovno poznajo – poudaril, da je treba vprašati predvsem tiste, ki družinsko življenje živijo, in da se je treba izogniti načinu, da bi o tem razpravljali predvsem celibaterji. Sinoda na temo družine bi morala prinesiti poglobitev in razvoj razumevanja sodobnega družinskega življenja. Ne zanima nas toliko novost glede učenja o družini kakor prenova cerkvene prakse, to pa je vedno potrebno in možno. Zanimivo, da je med petimi poglavji Kasperjevega predavanja doživel opazne javne opombe več teoloških profesorjev in dela klera praktično le peti del, v katerem Kasper razmišlja o ločenih in o ponovno poročenih. Čeprav je po njegovih besedah središčno sporočilo njegovih besed evangelij družine (to je tudi naslov knjižne izdaje predavanja), je pri tem postavil v ospredje nalogo Cerkve, da bi bila čim bližje ljudem, ki se trudijo polneje živeti zakon in družino. Njegov premislek je šel v smer, da se je treba izogibati tako rigorizmu kakor ohlapnosti, pretirani popustljivosti (laksizem) – pot ni »enostavni kompromis med njima«, ampak drža »preudarnosti, duhovnega razlikovanja, zdravorazumske bistrosti in pastoralne modrosti«. Menimo, da je treba Kasperjevo sporočilo brati v tem smislu, češ da je zavrnitev individualizma, potrošništva, nekaterih ideologij in drugih družini nenaklonjenih značilnosti zahodne družbe le del odgovora, drugi, težji del odgovora pa je notranja prenova cerkvenega razumevanja in pastoralnega dela za družino (in z družino). Glede prenove po eni strani poudarja vrnitev k virom, vse od bistva sporočila Svetega pisma in cerkvenega

učiteljstva do sodobnosti, po drugi strani pa izpostavlja modrost glede življenja, ker človek je omejeno in grešno bitje. V zvezi s tem je opozoril na neprimernost nestvarnih ali romantičnih idej, pretiranih pričakovanj o drugem: »Kot podoba Boga je človeška ljubezen lepa, vendar ni božanska.« Če oseba »pobožanstvi« partnerja, »postavi pričakovanja tako visoko, da jih ni mogoče izpolniti«. To je razlog, da »mnogi zakoni ne uspejo«.

Opozorili bi tudi na hierarhijo pozornosti sinode, o kateri je govoril Vincenzo Paglia (Agasso 2013), predsednik papeškega sveta za družino. Meni, da mora sinoda v središče postavi štiri poudarke: 1) uboge družine: da bi bile v središču misli ljudi – in dobile pomoč; 2) starejše: potrebo po spremembi kulture do njih (osamljenost, izrinjenost iz družbe); 3) bolne in deprivilegirane: posebna pozornost do vseh ljudi v stiskah; 4) »problematične« družine: da so do njih odprte zdrave družine in jim posredujejo svojo izkušnjo.

Po prejetih odgovorih je Baldisseri opozoril, da so odgovori pokazali, kako pomembno je, da ljudje lahko »brez filtra« govorijo o svojih izkušnjah, tako ti, ki poročeni in v skladu s cerkvenim učenjem, kakor oni, ki so doživeli razpad svoje zveze, so neporočeni ali imajo drugačne negativne izkušnje (Števanich 2014). Le tako odprto iskanje lahko sreča človeka v vseh konkretnostih, v lepih in v težkih situacijah. Priznanje situacije, tudi če je boleča, je pomemben del odprtosti za pot evangelizacije.

2.2 Nekaj točk pogleda papeža Frančiška na družino

Papež Frančišek družinsko življenje razume kot enega ključnih območij in dejavnikov evangelizacije. Papež se navezuje na razumevanje družine kot »temeljne celice« družbe in Cerkve: temeljna je zato, ker je na eni strani osnovna celica družbenega življenja, na drugi pa najbolj kompleksna družbena skupina in institucija. V njej se dogajajo srečanja s praktično vsemi vidiki življenja – in prav ta celovitost je izziv, ki ga papež pogosto poskuša posredovati človeku sedanosti. Omenimo nekaj točk, ki jih je papež izpostavil ob različnih prilikah in za katere lahko že vnaprej predvidevamo, da bodo imele pomembno težo tudi pri sinodalnih premislekih in izbirah.

1. Družino papež razume kot skupnost medgeneracijskega sožitja, h kateremu prispevajo vse tri generacije. Sožitje je mogoče, ko se dogajajo medsebojnega srečevanja, ko se deli odgovornost in ko vsaka od treh generacij prispeva svoj delež k skupnemu življenju. Zato je tema o družini tema, v kateri se prepletajo prispevki vsake starostne skupine, zlasti pa dejavni prispevek mladih, srednje generacije in starejših. Na srečanju z mladimi Latinske Amerike je poudaril, da mladi iščejo nosilce utopij, vizije (Radio Vatikan 2014a; News.va 2014). Papež je glede tega uporabil zelo močne besede: »Mlad človek brez utopije je prezgodaj postaran človek (*Un giovane senza utopia è un vecchio precoce*).« Podobno je zapisal v *Evangeliju veselja*: da bi spoznali znamenja časov, je treba poslušati stare in mlade. Stari pripovedajo spomin in modrost iz izkušnje, naloga mladih pa je, prebuditi in okrepiti upanje (to vključuje tudi to, da mladim drugi prinašajo upanje, da se mladi srečajo z upanjem). »Spomin preteklosti, razločevanje sedanosti, utopija prihodnosti: v

tem okviru v mladem raste vera. /.../ Utopija namreč gleda v prihodnost, spomin gleda v preteklost, sedanost pa se razločuje.« Enakovredno temu se papež posebej zavzema za vlogo starih, ker se zdi, da jih družba najbolj potiska ob rob: »Modrost, ki jo imajo naši stari starši, je dediščina, ki jo moramo prejeti. Narod, ki ne varuje starih staršev, narod, ki ne spoštuje starih staršev, nima prihodnosti, kajti nima spomina, izgubil je spomin.« (Frančiček 2014a, 5) Seveda vsi stari niso modri, starost se lahko živi tudi precej drugače – mnogo starih je zagrenjenih; modrost je klic, h kateremu so poklicani stari, saj lahko povežejo znanje in živo izkušnjo življenja; če bi družba to bolj cenila in prispevek starih prepoznala kot njihov delež skupnega dobrega družbe, bi pridobili vsi, vsa družba in vse generacije.

2. Družina je bistveno okolje izkušanja in razvijanja bratstva in sestrstva. »Bratstvo je bistvena človeška razsežnost, saj smo bitja odnosov. Živa zavest o naši odnosnosti nam pomaga, da na vsako osebo gledamo in jo obravnavamo kot pravo sestro ali brata; brez bratstva je nemogoče graditi pravično družbo ter trden in trajen mir. Ne smemo pozabiti, da se bratstva navadno najprej učimo v družini, predvsem po zaslugi odgovornih in dopolnjujočih se vlog njenih članov, zlasti očeta in matere. Družina je izvir vsakega bratstva in kot taka je temelj in prva pot do miru, saj je poklicana, da širi svojo ljubezen v svet okoli sebe« (Frančiček 2013b, 5). Vendar ne gre prezreti: bratstva ne moremo živeti kot ideologijo (enakosti) ali moralni projekt; bratstvo predpostavlja priznanje osebnega očetovstva. Le izkušanja resničnega temelja bratstva, da smo vsi sinovi in hčere Očeta, smo lahko med seboj bratje in sestre.⁴

3. Družina ima v času pretiranega individualizma pomembno nalogo pri razvijanju kulture bližine in pri izkušanju skupnosti. Pri tem igra pomembno vlogo pristi dialog, ko drug drugega poslušamo brez obsojanja, brez vnaprejšnjih sodb in brez predsodkov. Družina in Cerkev sta poklicani, da delujeta z roko v roki. Glede mladih papež poziva: »Mladi bi se radi počutili v Cerkvi doma. Ne le, da jim mora Cerkev odpreti vrata; dejavno jih mora iskati.« (News.va 2014) Mislimo, da velja enako za vse druge člane družine in tudi za družino kot enoto. Resnična vez je vedno vez z Gospodom. »Ko družina moli, se ta vez ohranja. Ko mož moli za ženo in žena moli za moža, vez postaja močnejša.« Res je, da v zakonskem življenju nastopajo mnoge težav, velikokrat nastajajo tudi prepiri med zakoncema. »Skrivnost pa je, da je ljubezen močnejša od trenutka prepira ...« (Radio Vatikan 2014b)

4. Družina ni le območje, ki potrebuje evangelizacijo. Družina je tudi nosilka evangelizacije, in to tudi v mnoga okolja, ki jih besede uradne Cerkve in službenega duhovništva težko dosežejo ali jih sploh ne. »Oznanilo evangelija namreč predvsem preko družin dosega različna področja vsakdanjega življenja.« (Frančiček 2014b, 14)

5. Iz že povedanega in iz drugih poudarkov je razvidno, da papež družini pripri-

⁴ Papež ni edini, ki poudarja pomen bratstva za reševanje žgočih družbenih problemov. O tem precej piše Margaret S. Archer (2011), sociologinja, sedanja predsednica Papeške akademije za družbene znanosti in prva ženska predsednica ISA (International Sociological Association; 1986–1990). Da ne bo pomote, dodajmo: to ni noben socialistični kolektivizem ali enakost razreda ali česa drugega. V resničnem bratstvu se ne izgubijo razlike, osebne enkratnosti in potenciali, ampak bratstvo omogoča, da se v primerni meri razvijejo.

suje zelo pomembno vlogo pri razvijanju kulture celovitosti in pristne povezanosti, kulture odgovornosti in drugih vidikov, da človeška oseba lahko polneje živi svoje dostojanstvo. V tem kontekstu ne gre prezreti vloge družinskega življenja pri razvijanju različnih vidikov družbenega nauka Cerkve: dostojanstvo človeške osebe, skupno dobro, solidarnost, subsidiarnost, pravičnost, ljubezen v resnici, pa tudi prednostna izbira za uboge, ki jo sedanji papež izrecno živi in oznanja.

2.3 Poskus opredelitve dinamike priprave na sinodo

Pomembno vprašanje sinodalnega dela je način, kako priti do cilja, kakšna je dinamika, s katero bi želeli priti do ciljev. Na eni strani je dokaj očitno, da tokratno sinodalno delo ne poteka tako, da bi se najprej posvetili nauku in učenju in iskali metodo, s katero bi ljudje te ideale zaživel. Ni pomembno, da bi iskali načine, kako prepričati ljudi, da je tako živeti prav, in kako pritisniti na ljudi, da bi z voljo to uresničevali (kratko rečeno, dinamika sinode ni najprej nauk, potem volja). Zdi se, da sporočilo evangelija (in drugo izročilo krščanstva) s takšnim načinom ne dosega stika z življenjem mnogih ljudi sodobnosti. Najprej bi želeli prisluhniti ljudem v njihovi situaciji in s poznavanjem te situacije potem poiskati načine, kako prenoviti delovanje za družino v luči evangelizacije.

Že zgoraj smo omenili, da je sinoda ubrala drugačen pristop kakor večina dosedanje prakse. Po besedah kardinala Baldisserija (Tornielli 2013) je takšen pristop »odgovor na nov način dela sedanjega papeža«, ki se navezuje tudi na dinamiko drugega vatikanskega koncila. »Frančišek je želel dinamično in permanentno sinodo, ne kot strukturno entiteto, pač pa kot delovanje, kot osmozo med centrom in periferijo. Želel je, da odpre vsa vprašanja in o njih dobi sugestije lokalnih cerkva.« Ni to torej enosmerna komunikacija iz centra k ljudem, ampak vzajemno prežemanje, vzajemno poslušanje in komunikacija, dejanski dialoški proces skupnega iskanja poti za naprej. Iz drugih virov je razvidno, da papež tudi glede vloge škofov in drugih članov sinode – na sinodi bodo dejavno sodelovali tudi drugi, vključno z laiki – poudarja zbornostno delo, skupnostno dinamiko.

Menimo, da del dinamike sinode lahko prepoznamo tudi v nekaterih drugih papeževih prizadevanjih. V že omenjenem srečanju z mladimi Latinske Amerike dne 28. februarja 2014 je poudaril, da »mora Cerkev mlade spoštovati, se zavezati, da jim služi, ljubi brez egoizma, bojuje za pravico in resnico«. V tem kontekstu je papež pozval k trem držam: »mlade sprejeti, jih poslušati (biti v dialogu z njimi) in jih povabiti, da sledijo Jezusu« (News.va 2014).

Iz koncepcije vprašalnika in iz javnih odzivov pomembnih sodelavcev sinodalnega dela s precejšnjo verjetnostjo lahko sklepamo, da dinamika sinodalnega dela vključuje štiri ključne korake: 1) pogledati (na stvarnost), jo priznati, se je zavedati, 2) analiza, poglobitev spoznanja, 3) refleksija in vrednotna presoja, 4) delovanje. Temu sčasoma sledi ovrednotenje, ki, če je potrebno, vodi tudi k izboljšanju delovanja.

Nekoliko obširneje bi štiri korake opredelili takole:

1. *Pogledati stanje, ga priznati, zavedanje*: pogledati stanje in dogajanje in se zavedati njune objektivnosti. Pri tem ni vseeno, s kakšnim pogledom gledamo; za krščansko

držo je značilno, da obsega duhovni pogled, ljubezen, sočutje, usmiljenje itd., to je drža, ki vključuje duha, dušo in telo in izhaja iz prave antropologije človeka kot osebe.

2. *Poglobljena analiza*: poglobiti razumevanje odnosov in razlik med pojavi, iskanje vzrokov, pogledati, kdo ima (bi imel) od tega koristi in kdo izgubo. Pri tem koraku je pomembno, da raziskovanje zajame neki pojav celovito, upoštevajoč komplementarne vidike in zlasti to, kar ta pojav povezuje s temeljnim smislom (pri sinodi je to odnos med družino in krščanstvom, posredovanje odrešenjskega sporočila ipd.). Družbeni nauk Cerkve je v tem koraku pomemben ne kot vrednotenje (to pride pozneje), ampak ker skupaj z drugimi viri, zlasti skupaj s personalistično in komunitarno/skupnostno perspektivo, pomaga, da analiza ne ostaja partikularno omejena na nekatere vidike, drugih pa ne vključi.

3. *Refleksija, vrednostna presoja* pojavov glede na krščansko antropološko in duhovno-kulturno substanco, duhovno jedro verovanja, krščanske vrednote, cerkveno učenje, vključno z družbenim naukom Cerkve itd. Če to ni bilo narejeno že prej, je v refleksijo treba vključiti zavedanje, kdo so možni nosilci navdih za reševanje (in kdo ne) in kateri načini delovanja so primerni, kateri ne. Pri tem koraku je pomembno, da z njim ne prehitavamo. Najprej je treba priznati objektivnost življenja, konkretna dejstva, prisluhniti ljudem sredi življenja, se z njimi srečati, potem šele presoditi in (skupaj) iskati, kaj je smiselno ohraniti enako, kaj skušati prečistiti in kaj spremeniti ali opustiti.

4. *Izbira delovanja in delovanje*: kaj lahko naredimo glede na dane možnosti, s kom se lahko povežemo, kdo bo pridobil (in kdo morda izgubil). Tudi če je cilj dober, ni vsak način delovanja primeren. V krščanski viziji sta cilj in način delovanja usklajena. Ne gre prezreti, da v krščanstvu vsak način vedno vključuje tudi neko obliko dinamike velikega tedna, oziroma malo širše, dinamiko od cvetne nedelje prek veliko noči in bele nedelje do binkošti. Ljubezen gre vedno tudi skozi preizkušnjo, trpljenje, žrtev – in skozi padce, beg, zatajitve, jok, spreobrnjenje, a tudi skozi velikonočno presenečenje in skozi darove Svetega Duha, ki dajejo moč, da se podobno kakor učenci odpravimo iz skrbno zavarovanega prostora in iz zaklenjenih sob med ljudi.

Tem štirim korakom dinamike pozneje sledi še peti korak: po nekem določenem času je potrebna evalvacija izkušnje delovanja in s tem novim znanjem se lahko naredi nov krog štirih korakov.⁵

Dodajmo še dva poudarka, ki sta jih povedala kardinal Baldisseri in nadškof Bruno Forte v sklepnih fazi priprave in po izdaji *Instrumentum laboris*; potrjujeta gornji razmislek o sinodalni dinamiki. Junija 2014 je kardinal Baldisseri glede sinode poudaril, da (začetni) tok sinode najprej vključuje poslušanje besed Boga (Sveto pismo, tradicija Cerkve in sodobnost), »potem pa tudi poslušanje ljudi, njihovih skrbi in problemov. Iz tega izhaja logika služenja in ne logika moči.« (Radio Vatikan 2014c) Po Baldisseriju ni mogoče zamolčati, da »ta metoda predstavi za-

⁵ Ta dinamika je zelo podobna dinamiki družbene analize za pastoralno delovanje, o kateri sta pisala tudi Joe Holland in Peter Henriot, S. J., v *Social Analysis: Linking Faith and Justice: Revised and Enlarged Edition* (Blackborn: Dove Communications and Orbis Books, 2000).

menjavo paradigme«. Papež želi dinamiko pogovora tudi znotraj institucij Cerkve. Že prej, aprila 2014, pa je nadškof Bruno Forte izpostavil, da sklic dveh zaporednih sinod o isti temi izraža »absolutno novost«. Pri tem je spomnil na izkušnjo drugega vatikanskega koncila, ko so se »najpomembnejši predlogi izoblikovali prav v času med zasedanji«. Forte upa, da bo tudi sedaj tako: »Odprti moramo biti tudi presenečenjem Svetega Duha.« (Radio Vatikan 2014d)

3. Sklep

Sinoda o družini je prva škofovska sinoda, ki jo je sklical papež Frančišek. Glede na predstavljene in druge poudarke se zdi, da lahko rečemo: papež v družini prepozna eno najbolj pomembnih okolij tako za srečanje ljudi z vero, torej za evangelizacijo, kakor za skupno življenje ljudi, ne glede na verovanje in za človekovo pristno posebljanje. Zato sinode ni omejil na nauk o družini niti ne želi, da bi prevladoval zahodni pogled na družino, ampak se mu zdi nujno, da se na sinodi slišijo izkušnje različnih Cerkva in kultur in da skušamo čimbolj prisluhniti življenju, kakršno je, in se spustiti v proces iskanja prenovitve načinov, kako delati za družino in z družino. Za zahodno družbo lahko brez dvoma rečemo, da sta tako družina kakor krščanstvo po eni strani v precej globoki krizi, po drugi strani pa vidimo veliko iskanja izboljšav. Tudi v drugih družbah se dogaja mnogo sprememb glede družine. Zato poziv k poglobljenemu razmisleku o družini ne preseneča.

V prispevku smo pokazali nekatere od pomembnih vidikov sinodalnih vsebin in dinamike, s katero želi sinoda iti proti cilju – proti prenovi, ki je še kako potrebna. Koliko ji bo to uspelo, bomo izvedeli v naslednjih mesecih in letih, lahko pa rečemo, da je način, s katerim je sedanji papež odprl dinamiko sinode, zelo obetaven, zelo blizu življenju sodobnega človeka. Temelji na srečanju z živo izkušnjo; tipično za postmoderno dinamiko. Vendar ne ostaja na pol poti – poziva k celoviti refleksiji, k presojanju duhov, k dinamiki, ki povezuje poslušanje in razmislek, spomin in vizijo. Do kod bo sinodalni proces privedel, ni mogoče reči. Izjave nekaterih osrednjih oseb, ki so zadolžene za potek sinode in smo jih navedli zgoraj – posebna pozornost bo namenjena ubogim, »logiki služenja in ne moči«, »zamenjavi paradigme«, »absolutni novosti«, »presenečenju Svetega Duha« –, pa kažejo, da bo potek še zelo zanimiv.

Seveda ne gre naivno predvidevati, da se bo vse vrtelo v najboljšo smer. Treba bo preskočiti marsikatero oviro. Denimo: nedvomno vsi škofi niso najbolj navdušeni nad tem, da bo zelo verjetno pod vprašaj postavljeno marsikaj, kar tradicionalistična/konservativna drža jemlje kot neko gotovost, ki je ne smemo reflektirati. Podobno bodo verjetno vsaj delno razočarani tisti, ki si želijo veliko sprememb – tudi nekaterih takšnih, ki posegajo v temelje nauka glede najbolj delikatnih vsebin, pri katerih poznamo razkol med učenjem in prakso. A počakajmo na to, kar bo pokazal naslednji korak sinodalnega dela: zasedanje sinode oktobra 2014.

Reference

- Archer, Margaret S.** 2011. The Current Crisis: Consequences of Neglecting the four Key Principles of Catholic Social Doctrine. V: J. T. Raga in Mary A. Glendon, ur. *Crisis in a Global Economy – Re-Planning the Journey*, 111–137. Sixteenth Plenary Session, 30 April – 4 May 2010. Vatican City: Pontifical Academy of Social Sciences.
- Agasso, Domenico.** 2013. Paglia: »Open the flood-gates of mercy,« for remarried divorcees as well. *Vatican Insider*. 3.11. <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/inquiries-and-interviews/detail/articolo/paglia-francesco-francisco-francis-32637/> (pridobljeno 2. 3. 2014).
- Bahovec, Igor.** 2005. *Skupnosti: teorije, oblike, pomeni*. Ljubljana: Sophia.
- . 2013. Prispevek k osebno-skupnostni viziji in praksi krščanstva: pomen izkustva in dialoškiosti pri posredovanju vere. V: Simona Jeretina, ur. *Izzvana kateheza*, 53–79. Ljubljana: Slovenski katehetski urad.
- Družina živi veselje: teden družine, 19.–25. 3. 2014.** 2014. Sandi Koren, ur. Ljubljana: Medškofijski odbor za družino.
- Galeazzi, Giacomo.** 2013. Synod: The Christian family model is open to everyone. *Vatican Insider*. 5.11. <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/famiglie-sinodo-synod-family-29354/> (pridobljeno 20. 3. 2014).
- Halík, Tomáš.** 2008. *Blizu pola: molk na Antarktiki*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa.arca.
- News.va.** 2014. The Pope: the Church in Latin America must not squander the treasure of youth. 28. 2. <http://www.news.va/en/news/the-pope-the-church-in-latin-america-must-not-squa> (pridobljeno 25. 3. 2014).
- Papež Frančišek.** 2013a. *Luč vere [Lumen fidei]*. Okrožnica. Ljubljana: Družina.
- . 2013b. *Bratstvo, temelj in pot do miru: poslanica ob svetovnem dnevu miru, 1. januarja 2014*. Ljubljana: Družina.
- . 2014a. Narod, ki ne spoštuje starih staršev, je brez spomina in zatorej brez prihodnosti (19. 11. 2013). V: *Družina živi veselje*, 4–5.
- . 2014b. Bog se je hotel roditi v človeški družini (29. 12. 2013). V: *Družina živi veselje*: 13–14.
- Radio Vatikan.** 2014a. Papež Frančišek komisiji za Latinsko Ameriko: *Mladim je treba dati vero in upanje*. 1. 3. http://sl.radiovaticana.va/news/2014/03/05/pape%C5%BE_fran%C4%8Di%C5%A1ek_komisiji_za_latinsko_ameriko:_mladim_je_treba_dati/slv-777623 (pridobljeno 5. 3. 2014).
- . 2014b. Papež med splošno avdienco o zakramentu svetega zakona: Zakonsko življenje je čudovita stvar, vedno ga moramo varovati. 2. 4. http://sl.radiovaticana.va/news/2014/04/02/pape%C5%BE_med_spl%C5%A1no_avdienco_o_zakramentu_svetega_zakona:_zakonsko/slv-787028 (pridobljeno 15. 4. 2014).
- . 2014c. Bischofssynode in Rom: Die Logik des Zuhörens. 14. 6. http://de.radiovaticana.va/news/2014/06/14/bischofssynode_in_rom:_die_logik_des_zuh%C3%B6rens/ted-806915 (pridobljeno 17. 6. 2014).
- . 2014d. Bischofssynode: »Offen sein für die Überraschungen des Heiligen Geistes.« 25. 4. http://de.radiovaticana.va/news/2014/04/25/bischofssynode:_%E2%80%9Eoffen_sein_f%C3%BCr_die_%C3%BCberraschungen_des_heiligen/ted-793746 (pridobljeno 7. 7. 2014).
- Štefanič, Mojca M.** 2014. Vatikanski vprašalnik poskrbel za »neprečiščene informacije«. *Družina*, 24. 3. <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/vatikanski-vprasalnik-poskrbel-za-%C2%BBnepreciscene-informacije%C2%AB> (pridobljeno 24. 3. 2014).
- Synod of Bishops.** 2013. III Extraordinary General Assembly: Pastoral Challenges to the Family in the Context of Evangelisation. Preparatory Document. Vatican City. http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20131105_iii-assemblea-sinodo-vescovi_en.html (pridobljeno 1. 12. 2013).
- . 2014. Instrumentum Laboris: The Pastoral Challenges of the Family in the Context of Evangelisation. Vatican City. http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20140626_instrumentum-laboris-familia_en.html (pridobljeno 1. 7. 2014).
- Tornielli, Andrea.** 2013. Church should take new approach towards question of communion for remarried divorcees. *Vatican Insider*. 8. 11. <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/inquiries-and-interviews/detail/articolo/-6990255d2d/> (pridobljeno 2. 3. 2014).
- Vatican Radio.** 2014. Cardinal Walter Kasper's »Gospel of the Family«. http://en.radiovaticana.va/storico/2014/03/10/cardinal_walter_kaspers_gospel_of_the_family/en1-780188 (pridobljeno 27. 4. 2014).